

გლობალურ ეკონომიკურ ურთიერთობებში მენეჯმენტის ზოგიერთი პრობლემა

გოჩა ჭუბაბრია
სტუ დოქტორანტი

ეკონომიკის გლობალიზაციის პროცესმა მრავალი ასპექტი მოიცვა, რომელთა შესწავლის გაადვილების მიზნით უპირიანია ისინი პრობლემების სამ ძირითად ჯგუფად გავაერთიანოთ:

- ✓ მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების ის მიმართულებები, რომლებიც გლობალიზაციის გაღრმავებას განაპირობებენ;

- ✓ გლობალური ეკონომიკის საბაზრო რეგულირების ხალი ფორმები და ამ რეგულირების მთავარი აქტორების საქმიანობა;

- ✓ გლობალიზაციის უმნიშვნელოვანესი შედეგები, რომლებიც კონკურენციის გამწვავებით, ეკონომიკურ დინამიკაზე ზემოქმედებით და თანამედროვე მსოფლიოში წარმართული სოციალურ-ეკონომიკური პროცესებითაა გამოხატული.

საგულისხმოა, რომ გლობალიზაციის ობიექტურ პროცესს არც თუ იშვიათად ურევენ განვითარებული ქვეყნების, უპირველეს ყოვლისა კი - აშშ-ის მხრიდან გატარებულ გლობალიზაციურ პოლიტიკაში, რომლებიც გლობალურ სამეურნეო კავშირურთიერთობებში ნეოლიბერალურ მოდელს იყენებენ (საბაზრო ურთიერთობათა ყოველგვარი შეზღუდვების გარეშე). ამ პოლიტიკას მრავალი ქვეყანა დღეს აქტიურად უპირისპირებს რეგიონალიზაციის პროცესს, რითაც ერთგვარად არბილებს გლობალიზაციის საშიშ ელემენტებს.

გლობალიზაცია, მართალია, დადებით როლს თამაშობს მსოფლიო ეკონომიკის განვითარებაში, მაგრამ თავიდან ვერ გვაცილებს ციკლურ კრიზისებს. ამასთან, ბაზარი, რომელიც თანამედროვე გლობალურ ეკონომიკას უდევს საფუძვლად, ვერ უზრუნველყოფს მის ჰარმონიულად განვითარებას. ამის გამო აუცილებელი ხდება გლობალიზაციის ნეოლიბერალური მოდელის კორექტირება როგორც ეროვნული სახელმწიფოების, ისე მათი ალიანსებისა თუ საერთაშორისო საფინანსო-ეკონომიკური სტრუქტურების მხრიდან. ამგვარი მართვა-რეგულირების გარეშე გარდაუვალია ეკონომ-

იკური და სოციალური პრობლემების კიდევ უფრო გამწვავება და თვით გლობალური მასშტაბის კატასტროფაც კი. გაეროს განვითარების პროგრამის ფარგლებში თითქმის ამ 25 წლის წინ მომზადებულ მოხსენებაში „განვითარების ადამიანისეული ასპექტი - 1989“ უკვე ხაზგასმით იყო მითითებული ის, რომ გლობალიზებადი სამყარო ახალ ინსტიტუტებს საჭიროებს იმ პრობლემების მოსაგვარებლად, რომელთა გადაჭრაც ქვეყნებს ცალ-ცალკე არ ძალუძთ. მოხსენებაში შემოთავაზებული იყო ეკონომიკური უსაფრთხოების საბჭოს ჩამოყალიბება გაეროს ფარგლებში, საფინანსო-სავალუტო ურთიერთობათა გლობალური მენეჯმენტის მონყოფა, თავისუფალი საინვესტიციო რესურსების გადატყორცნის ხელშეწყობა საბანკო ინსტიტუტის შექმნა და სხვა. ამ იდეების ხორცშესხმამ გარკვეული სარგებლობა მოუტანა გლობალურ ეკონომიკას, თუმცა, დროთა განმავლობაში სირთულეებმაც იჩინეს თავი.

ექსპერტები ხშირად საუბრობენ საერთაშორისო საფინანსო-ეკონომიკური ორგანიზაციების მარეგულირებელი როლის ამაღლების საჭიროებაზე, რასაც, მათი აზრით, აფერხებს ამ საერთაშორისო სტრუქტურების საქმიანობის მექანიზმების არასაკმარისი ეფექტიანობა, განსაკუთრებით - გადანყვეტილებათა მიღებისა და შესრულების თვალსაზრისით. ამ მექანიზმის სისუსტე, ვფიქრობ, კიდევ უფრო აშკარად ვლინდება კრიზისული ეკონომიკური პროცესების გაღრმავების პერიოდებში. როგორც ცნობილია, ხსენებული სტრუქტურების საქმიანობის სერიოზული ჩავარდნა და ფინანსური წესრიგის მოშლა საქვეყნოდ აღიარეს „დიდი ოცეულის“ ლონდონის სამიტზე, სადაც ხმამაღლა ითქვა, რომ ეკონომიკური გლობალიზაციის არსებული მენეჯმენტი ხშირად იწვევდა არალიდერი ქვეყნების ეკონომიკური მდგომარეობის გაუარესებას. [1].

გლობალური ეკონომიკის მენეჯმენტის ეფექტიანობის დონე თანამედროვე ეპოქის ერთ-ერთი მწვავე პრობლემაა, რომლის მოგვარებაც მსოფლიო თანამეგობრობის ერთ-ერთ პრიორიტეტად გვესახება. მომავალ პერიოდში ამის რამდენიმე ვარიანტი შეგვიძლია ვივარაუდოთ:

1. სხვადასხვა კონფიგურაციის (შემადგენლობის) მქონე პარალელური სტრუქტურების შექმნა. ამგვარი რამ დამახასიათებელი

ხდება რეგიონული სახელმწიფოთაშორისი გაერთიანებებისათვის. როცა უკვე არსებული გაერთიანების ეფექტიანობა სერიოზულ ეჭვებს ბადებს, მის გვერდით სხვა გაერთიანებას ქმნიან ხოლმე. ამის თვალსაჩინო მაგალითია ევრაზიული ეკონომიკური თანამშრომლობის ორგანიზაციის წარმოქმნა დსთ-ის პარალელურად იმ იმედით, რომ რამდენადმე განსხვავებული ქვეყნების შემადგენლობით მოქმედი ეს დაჯგუფება უფრო წარმატებით გაართმევს თავს ეკონომიკური თანამშრომლობის სირთულეებს. ამ შემთხვევაში პრაქტიკამ უნდა გამოავლინოს, თუ მათ შორის რომელი ინტეგრაციული გაერთიანება აღმოჩნდება უფრო სიცოცხლისუნარიანი და ნაყოფიერი. ასეთი ვითარება ადრეც შეიქმნა, ოღონდ დასავლეთ ევროპაში, როცა ერთ მხარეს ევროპის თანამეგობრობა აღმოცენდა, მეორე ჯგუფის ქვეყნებმა კი მის გვერდით ინტეგრაციის უფრო რბილი ვარიანტი აირჩიეს და ევროპის თავისუფალი ვაჭრობის ასოციაცია ჩამოაყალიბეს. როგორც ცნობილია, შემდგომში ამ ასოციაციის წევრთა უმრავლესობა ევროპულ თანამეგობრობას შეუერთდა, რომელიც ევროპაში სახელმწიფოთაშორისი თანამშრომლობის უფრო წარმატებული და სიცოცხლისუნარიანი ფორმა გამოდგა.

ამავე ტიპის სხვა მაგალითია (ოღონდ საერთაშორისო ეკონომიკური ორგანიზაციების სფეროდან) საერთაშორისო სავალუტო ფონდისა (სსფ) და „ოცთა ჯგუფის“ გვერდიგვერდ საქმიანობა, რაშიც ნამდვილად შეინიშნება ფუნქციების დუბლირება. როგორც ცნობილია, სსფ-ში 185-მდე ქვეყანაა გაერთიანებული, რის გამოც მას საგრძნობლად უძნელდება სწრაფ ცვლილებებზე ოპერატიულად რეაგირება გაცილებით კომპაქტურ და ნაკლებად ფორმალისტულ ოცეულთან შედარებით. აღსანიშნავია, რომ „ოცთა ჯგუფი“ მოქმედებს როგორც „დიდ რვიანთან“ არსებული სტრუქტურა, რომელიც ბოლო ხანს გართულებული ეკონომიკური პროცესების დარეგულირების გაცილებით უფრო ეფექტიანი და ოპერატიული ინსტრუმენტი გამოდგა, ვიდრე არაერთი ავტორიტეტული საერთაშორისო ორგანიზაცია. თვითონ „რვიანიც“, თავის მხრივ, ბევრ რამეში გაეროს სტრუქტურის პარალელურია. მისი საზრუნავი ხშირად იმეორებს გაეროს უშიშროების საბჭოზე განსახილველად

გამოტანილი პრობლემების გლობალურ ჩამონათვალს, თუმცა, „რვიანის“ ჯგუფის უპირატესობად იქცა მისი არაფორმალური სტატუსი და ის სტრუქტურა, რომელიც მთელ რიგ შემთხვევებში მსოფლიო მეურნეობის მართვის პრობლემის ოპერატიულად და ეფექტიანად გადაჭრის შესაძლებლობას აძლევდა მას.

საზოგადოდ, არაფორმალური გაერთიანებები და საერთაშორისო ფორუმები აჟამად ისეთ მნიშვნელოვან დამატებით ინსტრუმენტებადაა გადაქცეული, რომელთა მეშვეობითაც აქტუალური მოვლენებისა და პრობლემების საქმის კურსში იმყოფება მსოფლიო საზოგადოებრიობა და ამ ნიადაგზე ახერხებს საერთაშორისო პროცესების მენეჯმენტის დონის ამაღლებას. ამის ტიპიური მაგალითია დავოსის საერთაშორისო ეკონომიკური ფორუმი, რომელზეც არა მარტო პრობლემებს განიხილავენ, არამედ მათი გადაჭრის მიმართ ერთობლივ მიდგომებსაც გამოიმუშავენ. ერთ-ერთი ასეთი მიდგომა საჭიროდ მიიჩნევა ისეთ ღონისძიებათა კომპლექსის შემუშავებას, რომლებიც შესაძლებელს გახდიან გლობალიზაციის დემოკრატიულად მართვას, უსაფრთხოებასა და სამართლიანობას საერთაშორისო სისტემის ეკონომიკურსა და პოლიტიკურ სფეროებში[2].

2. გლობალური ეკონომიკური სისტემის მენეჯმენტის დონის ამაღლებას კიდევ ერთი საგულისხმო რესურსი აქვს. ესაა ყველაზე უფრო საჭირობოროტო საკითხების მოგვარებაში „განსხვავებულ სიჩქარეთა“ მეთოდის გამოყენება ზოგიერთი საერთაშორისო სტრუქტურის ჩარჩოებში, რომელიც ნაცადი მეთოდია ევროპული ინტეგრაციის პრაქტიკაში. ეს იმას ნიშნავს, რომ ამა თუ იმ გადანაცვლებების მომხრე ქვეყნები სხვა ქვეყნების აზრის მიუხედავადც გამოიყენებენ მათ, ხოლო სხვა ქვეყნებს მიეცემა რომელიმე პროგრამაში მოგვიანებით ჩართვის უფლება. ამგვარი ვითარება უცხო და იშვიათი არაა ევროპისთვის, რისი ერთ-ერთი ნიმუშიცაა ევროპის სავალუტო კავშირი.

„განსხვავებულ სიჩქარეთა“ მეთოდის საყურადღებო პრინციპია კრიტიკული მასის წარმოქმნა ერთობლივ მოქმედებათა დასაწყებად. მაგალითად, მას შემდეგ, რაც რუსეთის ფედერაცია გლობალური დათბობისა და კლიმატის ცვლილების პრობლემის

გარშემო შედგენილ კიოტოს ოქმს მიუერთდა, შესაძლებელი გახდა იმ მიჯნის გადალახვა, რომელმაც მოქმედებათა მთელი პროგრამის რეალიზება გახადა მიზანშეწონილი. უახლოეს მომავალში ეს სქემა ფართოდ იქნება გამოყენებული საერთაშორისო ორგანიზაციების საქმიანობაში, რადგან ყველა ქვეყანასთან თანამშრომლობაში შეთანხმება მხოლოდ ისეთ სფეროებშია რეალისტური, რომლებიც კონკრეტულ სერიოზულ მოვალეობებს არ აკისრებს მათ. რაც შეეხება ისეთ შემთხვევებს, როცა პრობლემის გადაჭრა გადადებას არ ითმენს, გადანყვებილება იმ ქვეყნებმა უნდა მიიღონ დაუყოვნებლივ, რომლებიც ამ მომენტისთვის არიან მზად პასუხისმგებლობის საკუთარ თავზე ასაღებად თავისი ხალხისა და მთელი მსოფლიოს წინაშე.

3. გლობალური ეკონომიკური სისტემის მენეჯმენტის გაუმჯობესების პრობლემის გადაჭრა შესაძლებელია, უმთავრესად, წამყვანი საერთაშორისო ეკონომიკური ორგანიზაციების მიერ გამოყენებული მართვის მექანიზმების გარდაქმნის გზით. მართლაც, არსებობს ყველა საფუძველი ვივარაუდოთ, რომ უახლოეს წლებში სახელმწიფოებს საგრძნობ დათმობებზე წასვლა მოუწევთ საერთაშორისო სტრუქტურების კომპეტენციების ზრდის სასარგებლოდ, რათა ამაღლდეს მსოფლიო ეკონომიკის რეგულირებისა და მენეჯმენტის დონე. საქმე ისაა, რომ ცალკეული სახელმწიფოები ვეღარ უმკლავდებიან იმ პრობლემებს, რომლებიც მათი იურისდიქციის საზღვრებს სცილდებიან. იმ მსოფლიო ეკონომიკური პროცესების უარყოფითი შედეგებით განცდილი ზარალი, რომელთა ეფექტიანი მენეჯმენტიც ვერ ხერხდება, გადააჭარბებს ამ საერთაშორისო სტრუქტურებში ქვეყნების დამოუკიდებელი სტატუსის წყალობით მიღებულ სარგებელს. ამ მხრივ შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ საერთაშორისო ეკონომიკური ორგანიზაციების განვითარება წარიმართება ევროკავშირის როგორც ეკონომიკის ერთობლივად რეგულირების საქმეში მეტ-ნაკლებად წარმატებული ალიანსის ანალოგიით. ეს იმას ნიშნავს, რომ მოხდება ეროვნული სუვერენული კომპეტენციების მკაცრად დოზირებული ნაწილის გადაცემა საერთაშორისო ორგანიზაციებისთვის ასევე მკაცრად შეთანხმებულ შემთხვევებში და ამ კომპეტენციების გამოყენებაც მკაფიოდ დანე-

სეზული ლიმიტებით განხორციელდება.

2010 წლის ნოემბერში სეულში გამართულ სამიტზე „ოცეულმა“ შეიმუშავა გლობალური ეკონომიკური სისტემის ახლებური მენეჯმენტის პრინციპები, მაგრამ მისი ხორცშესხმის რეალური გზები დასახული არ ყოფილა. ევროკავშირში განვითარებული კრიზისული ტენდენციების გაძლიერებას და იაპონიის ფინანსურ სისტემაში მომხდარ ჩავარდნებს გლობალური მასშტაბის ადეკვატური ანტიკრიზისული ზომები არ მოჰყოლია. ამ შემთხვევაში „ოცეულმა“ თავი აჩვენა როგორც კონკრეტული და ამწუთიერი პრობლემების მოგვარების და არა - გლობალური ეკონომიკის მენეჯმენტის შემძლე, შედარებით ეფექტურმა ფორუმმა[3].

ყოველივე აღნიშნულიდან გამომდინარე, პრაქტიკულად ყველა ძირითად საერთაშორისო ეკონომიკურ ორგანიზაციაში სერიოზული რეფორმების ჩატარება გახდება საჭირო. აქ გამონაკლისი არც ევროკავშირი იქნება, რომლის მთავარი პრობლემაცაა 15-დან 27 წევრამდე გაფართოების შემდგომ მისი ჯერაც დაუმთავრებელი ინსტიტუციონური რეფორმა. მის წარმატებებზე იქნება დამოკიდებული მსოფლიოში ევროკავშირის პოზიციების განმტკიცება.

რეფორმას საჭიროებს სსფ და მსოფლიო ბანკიც. ეს პირველ რიგში შეეხება ინსტიტუტების საქმიანობაში ცალკეული ქვეყნების როლსა და წარმომადგენლობას. მოსალოდნელია აშშ-ის როლის ერთგვარად შეკვეცა და კვოტების თანაფარდობის გადახედვა. რეფორმით ბევრი ისეთი ქვეყანა დაინტერესებული, რომელთა მნიშვნელობა და გავლენა საერთაშორისო საქმეებში სულ უფრო ფართოვდება. სასარგებლო გახდება მოვალე ქვეყნების მნიშვნელობის გადიდებაც, თუმცა კი ამის მიღწევა ადვილი არ იქნება.

მკვლევარები გამოყოფენ გლობალური ეკონომიკის მენეჯმენტის საუკეთესო სტრუქტურის განსაზღვრისადმი რამდენიმე მიდგომას. ერთ-ერთი მათგანია ე. წ. „მსოფლიო ხელისუფლების“ შექმნა, რაც, არსებითად, უტოპიური იდეაა. მეორეა უკვე არსებული საერთაშორისო ორგანიზაციების და, პირველ რიგში, გაეროს რეფორმირება იმგვარად, რომ უშიშროების საბჭო მთავრობის ფუნქციებს ასრულებდეს, გენერალური ანსამბლეა - პარლამენტის, სსფ კი - ცენტრალური ბანკის. ამ იდეას უფრო მეტი მომხრე

ჰყავს, თუმცა კი მას ვინრო ეტატიტურ მოსაზრებად განიხილავენ. მესამე მიდგომით, მსოფლიოს მმართველობითი სტრუქტურა უნდა იყოს ან ნატო, ან ეთგო, ან დიდი შვიდეული, ან აშშ როგორც ერთპოლუსიანი მსოფლიოს ლიდერი ქვეყანა. რაც შეეხება ისეთ შემთხვევას, როცა მსოფლიოს პოლიცენტრულობას ვაღიარებთ, მაშინ წინა პლანზე გამოვა მეოთხე მიდგომა - კორპორაციული გლობალური მართვის კონცეფცია - სახელმწიფოებთან ერთად სამენარმეო სტრუქტურების, პროფკავშირების და არასამთავრობო ორგანიზაციების ჩართვა მენეჯმენტის სფეროში.

მაგალითად, გლობალური ეკონომიკის მენეჯმენტის სფეროში ერთ-ერთი სერიოზული მონოგრაფიის ავტორი ქემალ დერვიში მეტწილად მეორე მიდგომას ეყრდნობა და საჭიროდ მიიჩნევს ისეთ პრაქტიკულ ღონისძიებათა კომპლექსის შემუშავებას, რომლებიც შესაძლებელს გახდინან გლობალიზაციის დემოკრატიულად მართვას, უსაფრთხოებასა და სამართლიანობას საერთაშორისო სისტემის ეკონომიკურსა თუ პოლიტიკურ სფეროებში.

ექსპერტთა ნაწილს მიაჩნია, რომ „რვიანის ჯგუფის“ აშკარა ნაკლია მასში იმ ქვეყნების გაუერთიანებლობა, რომლებსაც რეალური გავლენა აქვთ გლობალურ ეკონომიკაში მიმდინარე პროცესებზე და ეკონომიკის ლიდერობაზე აცხადებენ პრეტენზიას. ამას ადასტურებს „ოცთა ჯგუფის“ ჩამოყალიბება აზიის ფინანსური კრიზისის შემდეგ, რომელშიც უკვე არიან წარმოდგენილი საბაზრო ეკონომიკის მქონე სხვა გავლენიანი ქვეყნებიც.

საერთაშორისო ფინანსური ინსტიტუტების საქმიანობის სერიოზული ჩავარდნა და ფინანსური წესრიგის მოშლა საქვეყნოდ აღიარეს ჩ20-ის ლონდონის სამიტზე, სადაც მიიღეს კიდევ გლობალური ფინანსური არქიტექტურის რეფორმირების ზომები. არსებითად, მოხდა იმის გაცხადება, რომ ეკონომიკური გლობალიზაციის არსებული მენეჯმენტი ხშირად ინვევდა ლიდერთა ჯგუფში არშემავალი ქვეყნების ეკონომიკური მდგომარეობის გაუარესებას. ბრიტანეთის პრემიერის ბრაუნის დაპირებით, ამ სამიტის წყალობით დაიწყება საერთაშორისო თანამშრომლობის ახალი ერა და დამყარდება ახალი მსოფლიო წესრიგი. ჩ8-დან ჩ20-ზე გადასვლა ალბათ სწორედ მსოფლიოს მრავალპოლუსიანობის აღიარებ-

ად უნდა აღვიქვათ, რომლის ახალი ძლიერი მოთამაშეები და მათი ალიანსები გაერთიანებული ძალისხმევით შეებრძოლებიან გლობალურ საფინანსო-ეკონომიკურ კრიზისებს. ეს გლობალური ეკონომიკის მენეჯმენტის რეფორმირებისკენ გადადგმულ პირველ ნაბიჯად შეგვიძლია ჩავთვალოთ. როგორც ცნობილია, ამას მოჰყვა ეკონომიკურ პროცესებზე ზედამხედველობის უფლებამოსილების მექონე ახალი მაკოორდინებელი ორგანოს - ფინანსური სტაბილურობის საბჭოს შექმნა და სსფ-ის მოდერნიზების დაწყება, რაც უმთავრესად კაპიტალის ბაზრის ლიბერალიზაციის პროგრამას უნდა შეეხოს მისი დირექტიული ხასიათის შერბილების მიზნით.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Мухамеджанова Д. Ш. Глобальное управление в условиях кризиса <http://wep.kz/stariysite/index.php?option>
2. Kemal Dervis. A. Better. Globalization. Washington, 2005. 301 p.
3. Спонтанность и управляемость в мировой системе. ж. Международные Процессы. т.10 №2(29) Май – август 2012 www.intertrends.ru/twenty-ninth/12.htm
4. Глобальное экономическое регулирование. Под ред. В. Н. Зуева. М., Магистр, 2009, 569 с.